

TEMA:
INTERSEKTIONELL
HISTORIA

Intersektionalitet och historievetenskap

Helena Tolvhed

Det är nu 20 år sedan begreppet intersektionalitet introducerades av Kimberlé Crenshaw, en av de tidiga företrädarna för forskningsfältet Black feminism.¹ Det innebar ett synsätt där socialt och kulturellt konstruerade kategorier med utgångspunkt i förtrycksgrunder som genus, klass, ras/ethnicitet eller sexuella preferenser betraktas som sammanflätade och ömsesidigt konstituerande. Som perspektiv och begrepp har intersektionalitet under 2000-talet fått ett brett genomslag, inte minst i nordisk samhälls- och kulturforskning.² Framförallt har genusforskningen tagit till sig begreppet, som ett sätt att fördjupa diskussionen om hur kön genomskärs och transformeras av exempelvis klass, sexualitet eller ethnicitet.³

Mycket av det som skrivits om intersektionalitet, såväl i Sverige som internationellt, har tenderat att uppehålla sig på en teoretisk nivå i stundtals livliga debatter om kunskapssyn och om maktordningars inbördes relationer. På senare år har det emellertid i det svenska sammanhanget producerats en del större empiriska arbeten, varav några med historiska perspektiv.⁴ I detta nummer av *Scandia* presenteras ett avslutat och två pågående arbeten som explicit tar intersektionalitet som utgångspunkt. I Maria Vallströms "Intersektionalitet i det förflutna – om skillnadsskapande i skogsarbetarbyar 1950–1975" studeras sociala relationer i de skogsarbetarbyar som byggdes av skogsbolaget SCA under 1950-talet, där finska arbetskraftinvandrare bosatte sig tillsammans med svenska skogsarbetare och deras familjer. Vallström bygger sina analyser på intervjuer och strävar efter att fånga hur sociala inkluderings- och exkluderingsprocesser med grund i bl.a. ethnicitet, klass och genus levs och motstås i de historiska sammanhangen.

Därefter följer Rosemarie Fiebranz "Lagårdar och lönearbete. Modernisering och skillnadsskapande i norrländsk skogsbygd vid 1900-talets mitt". Fiebranz diskuterar hur skogsbygdens människor i fackförbundetstidskriften *Skogsindustriarbetaren* positionerades i en moderniserings- och utvecklingsdiskurs, som bl.a. bar med sig en förändrad och förstärkt könsarbetsdelning

med en snävare verksamhetssfär för kvinnor. Genom analys av intervjuer kan Fiebranz emellertid inte endast belysa diskursen, utan också hur skogsbyggdenns människor i sitt levnadssätt och sina självförståelser omsätter, omförhandlar och motstår denna diskurs.

Den tredje artikeln, ”En öppen affär. Konsumenten och de handelsarbetande i ett intersektionellt perspektiv” är skriven av Åsa-Karin Engstrand. Hon analyserar här ”affärstidsdebatten” under 1900-talet som en kamp mellan två diskurser som stipulerade fria affärstider respektive reglerade tider. Med en intersektionell ansats analyserar Engstrand hur den (förutsatt kvinnliga) handelsarbetandes rätt till fritid och familjeliv här ställdes mot konstruktionen av förvärvsarbetande kvinnors (länge benämnda *förvärvsarbetande husmödrar*) villkor och behov som konsumenter.

I dessa tre artiklar är analytisk fokus riktad mot de processer som skapar skillnad. Författarna strävar härmed efter att undvika ett synsätt där kategorier betraktas som redan definierade sociala fakta, för att istället behandla dem som resultat av skillnadsskapande diskurser. Detta innebär inte att sociala positioner inte är ”verkliga” eller att de enbart existerar på föreställningsnivån. Eftersom människor lever sina liv i relation till och genom dem får de ett slags seghet och materialiseras som praktiker och institutioner, trots att de alltid i princip är instabila. Det handlar, som Joan W. Scott framhållit, om att uppmärksamma de processer som formar historiska erfarenheter istället för att essentialisera de historiska subjektens olika erfarenheter.⁵ Processer av identifikation och kategorisering historiseras således, genom att de betraktas som föränderliga och sammanvävda på historiskt (politiskt, socialt och kulturellt) specifika sätt. Artiklarna vänder således sökarljuset mot kategoriseringarnas roll i att (re)producera sociala ojämlikheter, detta i enlighet med de senaste decenniernas forskningsorientering mot kulturens och språkets betydelse snarare än mot politiska och ekonomiska strukturer.

Jag kommer i denna artikel inledningsvis att teckna en bild av hur intersektionalitet som förhållningssätt har vuxit fram. Därefter belyser jag de ibland kritiska diskussioner som förts kring begreppet samt utvecklar min syn på de utmaningar som forskningen om intersektionalitet står inför. Vidare kommer jag att argumentera för det historiska perspektivets relevans för att föra den intersektionella forskningen vidare i såväl teoretiskt som metodologiskt hänseende, och peka på möjligheterna att genom muntlig historia undersöka hur maktfyllda positioneringar levs och motstås. Jag kommer genomgående att anknyta min diskussion till Vallströms, Fiebranz och Engstrands artiklar och använda dessa som exempel på att historiska studier har en potential att föra vidare och fördjupa samtalet kring intersektionalitet som forskningsperspektiv.

Från klass, kön och etnicitet till intersektionalitet

I artikeln "Ain't I a Woman? Revisiting Intersectionality" (2004) tar Avtar Brah och Ann Phoenix det historiska exemplet som utgångspunkt för en diskussion om intersektionalitet. I slavrättsaktivisten Sojourner Truths fråga "Ain't I a woman?" rymmer en problematisering av relationen mellan tillskriven och självupplevd identitet, och av identitetsgrunders komplexa samexistens i de historiska sammanhangen. Som förslavad svart kvinna kunde Truths underordning inte rymmas i varken den ena kampen eller den andra, då kombinationen av dem gav upphov till en specifik positionering.⁶

Brahs och Phoenix resonemang understryker hur den politiska kampen mot förtryck alltid fungerat som impulsgivare åt feminismen som vetenskapligt fält. Begreppet intersektionalitet passade väl in i en redan pågående diskussion inom den marxistiskt inspirerade kvinnoforskningen, som handlade om att kvinnor aldrig enbart är kvinnor. Företrädare för ämnet kvinnohistoria framförde tidigt kritik mot socialhistorias sätt att definiera begreppen arbete och arbetare utifrån en outtalad manlig norm. Feministisk kvinnoforskning fogade till produktion även begreppet reproduktion, och genom s.k. tvåsystemteorier försökte man kombinera analyser av patriarkatet och kapitalismen.⁷

Till den pågående diskussionen om klass och kön fördes under 1980-talet, med genomslaget för postkoloniala perspektiv och Black feminisms kritik av vit hegemoni inom feminismen, även maktdimensionen ras/eticitet. Tongivande namn som Crenshaw, bell hooks och Patricia Hill-Collins utforskade under 1980- och 1990-talen svarta kvinnors "dubbla positionering" och synade den västerländska feminismens vita, medelklassbaserade utgångspunkter.⁸ Med inspiration hämtad från Benedict Andersons sätt att förstå nationen som en föreställd gemenskap kom dessutom analyser som framhöll de komplementära könsskillnadernas genomgripande betydelse för iscensättningen av nationen som en organisk och "naturlig" intressegemenskap. Denna forskning har framhållit att nationen som en kulturellt föreställd gemenskap både förutsätter och reproducerar specifika konfigurationer av "kvinnlighet" och "manlighet".⁹

Gloria Jean Watkins, alias bell hooks. Distinguished Professor in Residence in Appalachian Studies, Appalachian center, Berea College, Kentucky USA.

Genom den socialistiska feminismens tankearbete kring klasskamp och kvinnofrigörelse ("det olyckliga äktenskapet") från slutet av 1800-talet, genom avkoloniseringens politiska kamper och Black feminism, och genom lesbisk aktivism och sexualitetsstudiernas kritik av heteronormen har feminismens normativa subjekt – "kvinnan" – decentraliserats. Som Paulina de los Reyes och Lena Martinsson framhållit, måste intersektionalitet vara något mer än ett erkännande av olika identiteter. Tvärtom ska detta perspektiv utmana mångfaldsdiskursens essentialiserande av skillnad och bristande maktperspektiv, för att istället peka på den samspelande dynamiken mellan förtrycksformer.¹⁰ Centralt för intersektionalitetstanken är att det inte är tillräckligt att förlänga listan över vilka kategorier som bör beaktas i samhälls- och kulturstudier, t.ex. genom att lägga sexualitet eller funktionshinder till de – förmodligen – vanligast förekommande klass, genus och etnicitet. Ett rabblande av förtryckskategorier a+b (+c+d+...) riskerar snarare – tvärtemot intentionen – att reproducera skillnadstänkandet. Istället måste ambitionen vara att undersöka hur exempelvis kvinnlighet transformeras av etnicitet, eller hur etnicitet bekönsas.¹¹

Det är därför viktigt att hålla i minnet att de kategoriseringar som vi talar om utgör analytiska begrepp. De är konstruktioner som forskaren kan använda för att undersöka hur människor positioneras i förhållande till varandra och till samhällets institutioner, och hur detta positionerande är knutet till ekonomiska och politiska resurser. Om kategorier däremot behandlas som givna sociala fakta hamnar man lätt i det som Monika Edgren beskrivit som en "sammanblandning av kunskapens verktyg och verklighetens beskaffenhet (ontologi)".¹² Forskaren bör istället med en kritisk ansats sträva efter att dekonstruera det skillnadstänkande som legitimerar och låser fast människor i hierarkiska relationer av över- och underordning.

Intersektionalitetsperspektivets utmaningar

Jennifer C. Nash lyfter i artikeln "Re-thinking Intersectionality" fram vad hon menar är ett antal svagheter hos den intersektionella forskningen. Hon pekar på avsaknaden av en specifik metodologi och efterfrågar en diskussion om hur intersektionalitet kan studeras. Hon menar dessutom att frågor måste ställas om huruvida intersektionalitet är den mest fruktbara metaforen för ändamålet, och hur man metodologiskt kan förhålla sig till det potentiellt oändliga antalet intersektioner. Forskaren måste alltså på allvar utvärdera om intersektionalitetstanken faktiskt förmår att fånga människors levda erfarenheter av identitet.¹³

Dessa metodologiska brister gör det svårt att leva upp till de högt ställda anspråken. Nash ifrågasätter om man egentligen kan sägas ha rört sig särskilt

långt ifrån avstampspunkten, dvs. Black feminisms kritik av feminismens anspråk på att tala för alla kvinnor. I anglosaxisk intersektionalitetsforskning utgör den svarta kvinnan alltjämt, menar Nash, "the quintessential intersectional subject", vilket på ett problematiskt sätt förutsätter homogenitet inom denna grupp utan att beakta hur exempelvis sexualitet eller klass positionerar svarta kvinnor på olika sätt och inverkar på deras identifikationsprocesser.¹⁴ Utifrån detta resonemang kan själva begreppet intersektionalitet uppfattas som gammalt vin i nya läglar.¹⁵ Som Vallström diskuterar närmare i sin artikel riskerar också intersektionalitetsstudierna, som syftade till att utmana identitetspolitikens grundantaganden, ironiskt nog att reproducera kategoriernas tyranni.

Jag instämmer i Nashs diagnos att metodologin utgör en knäckfråga. Det är förhållningssättet till identitet eller, bättre uttryckt, subjektsskapande och subjektstillblivande, som är intersektionalitetsperspektivets verkliga styrka. Men frågan är hur detta ska tillämpas. Hur kan vi undersöka skillnadsgrunders samkonstituering, förtryckets samtidighet och identiteters komplexitet? Hur kan vi förstå relationen mellan diskursiva (institutionella och mellanmänniska) positioneringar och det historiska subjektets identitetsformering? Vilket handlingsutrymme och vilka möjligheter till motstånd har de situerade subjekten? Aktualiseras subjektets olika identiteter (om vi nu väljer att använda detta begrepp) i olika situationer/kontexter, eller samexisterar olika identiteter i en för individen specifik kombination?¹⁶

Härigenom öppnas för en potentiellt oändlig rad av olika dimensioner att beakta. En del av den kritik som har riktats mot begreppet intersektionalitet har påtalat att det inte är möjligt att ta hänsyn till alla tänkbara och relevanta positioner, och att användningen av det därför utmynnar i ett uppgivet "etcetera".¹⁷ Detta framstår för mig som en problematik som rör forskningens anspråk snarare än dess grundläggande utgångspunkter. Vissa aspekter i forskningspraktiken förgrundas alltid med nödvändighet mer än andra, men poängen är att ett intersektionellt perspektiv kan göra forskaren mer uppmärksam på maktdimensioners processuella samkonstituering.¹⁸ I konsekvens med att det inte är möjligt att ta hänsyn till "allt" bör vi dock då vi presenterar resultat vara tydliga med vilka intersektioner vi funnit vara särskilt relevanta för det sammanhang vi undersöker. Öppenhet under själva forskningsprocessen kombineras därmed med precision och tydlighet i presentationen, samtidigt som forskning betraktas som en aldrig avslutad process – den kunskap som vi skriver fram ur källorna är beroende av frågorna, perspektiven och metoderna.¹⁹

Specifika eller symmetriska förtrycksformer?

Intersektionalitetsperspektivet har fört med sig en diskussion kring huruvida kategorier som klass, kön och etnicitet kan och bör behandlas som symmetriska och likvärdiga, eller om de tvärtom bör uppfattas som sinsemellan särpräglade och specifika förtrycksformer. Beverly Skeggs har i sin kritik av teorin om intersektionalitet talat om förtrycksformernas olikhet och asymmetri och skillnader mellan klasslogiker, patriarkala och rasifierande logiker. För Skeggs leder intersektionalitetsbegreppet tanken fel genom att det inte förhåller sig till denna olikhet.²⁰ Mot detta vill jag dock invända att jag inte uppfattar att antaganden om maktordningars sammanflätning förutsätter deras symmetri. En diskussion om hur förtrycksordningar förhåller sig till varandra finns dessutom även bland de forskare som använder intersektionalitetsbegreppet. T.ex. talar Nira Yuval-Davis om såväl likheter som skillnader mellan olika maktkategorier vad det gäller dynamiker och ontologiska grunder. Så menar hon att klass grundas på ekonomiska processer (produktion och konsumtion), genus på de sociala roller som definieras med utgångspunkt i biologi, sexualitet utifrån konstruktioner av kropp och begär, samt ras/etnicitet utifrån diskurser om kollektivens gemenskap/åtskillnad.²¹

Som Fiebranz framhåller i sin artikel i detta nummer av *Scandia* är det vanskligt att a priori överordna någon grund för åtskillnad framför andra. Det är den empiriska analysens uppgift att klargöra kategoriseringars dynamik och samverkan i det sammanhang som undersöks. Jag instämmer således med Yuval-Davis uppfattning att "in specific historical situations and in relation to specific people there are some social divisions that are more important than others in constructing specific positioning".²² Vi bör inte förutsätta att sammanflätningen alltid sker på liknande sätt, utan måste undersöka de ekonomiska, politiska och sociala processer som påverkar utformningen vid varje historiskt tillfälle.²³

Såväl Nash som Yuval-Davis framhåller att intersektionalitetsforskningens främsta metodologiska utmaning består i att i studier av institutioner, av relationer mellan grupper och individer eller av representationer och subjektiva identitetskonstruktioner, kunna analysera maktordningar som både sammanvävda och samkonstituerade och distinkta, historiskt specifika kategoriseringsteknologier.²⁴ Detta utgör onekligen en utmaning, men kanske en som det är nödvändigt att ta sig an i syfte att så långt det är möjligt undvika en essentialisering och homogenisering av gruppidentiteter, och därmed en reducering av det komplexa i mänskliga livssammanhang.

Jasbir K. Puar underkänner emellertid begreppet intersektionalitet eftersom den förutsätter att det som är sammanvävt samtidigt i något avseende är distinkt (för hur kan det annars sammanvävas med någonting annat?). Hon skriver:

As opposed to an intersectional model of identity, which presumes components – race, class, gender, sexuality, nation, age, religion – are separable analytics and can be thus disassembled, an assemblage is more attuned to interwoven forces that merge and dissipate time, space and body against linearity, coherence and permanency.²⁵

Intersektionalitetsbegreppet förutsätter alltså, menar Puar, en viss stabilitet hos identiteter, vilket gör att forskningen slås i paradoxer. Hon understryker identifikations ständiga omvandlingar och rörlighet, i ett flöde utan någon möjlighet att ”frysa” beståndsdelar, och talar därför hellre om ”messiness” och ”assemblages” än om intersektioner. Som jag förstår det handlar Puars uppmaning om att rikta fokus mot de processer där normer vidmakthålls och förhandlas, istället för att bestämma maktrelationers komponenter, och mot de processer som skapar avvikande snarare än mot ”avvikare”.

För att ta diskussionen vidare i metodologiskt avseende är det, vill jag hävda, därför en god idé att koncentrera uppmärksamheten på något annat än på ständigt upprepade kategorier. Att sätta de analytiska tankefigurer i centrum som samlar normerande inne- och uteslutande processer (vilka också påverkar tillgången till resurser, eller olika sorters kapital, för att tala med Pierre Bourdieu) kan utgöra en väg bort från ett ”rabblande av förtrycksformer”. Istället blir det då möjligt att fördjupa analysen av hur normerande grunder för åtskillnad är sammanvävda.

Patricia Hill-Collins talar om *familjen* som ett överordnat exempel på intersektionalitet, en intersektion av olika kategorier.²⁶ Själv har jag i avhandlingen *Nationen på spel* arbetat med *kropp* och *nation* som intersektionella knutpunkter för att binda samman analysen.²⁷ Hos Fiebranz fungerar *modernitet* som ett överordnat begrepp, ett nav för analysen av kön, plats och tid, som blottlägger den skiljelinje som dras mellan å ena sidan sättet att leva och organisera arbetet i det förflutna och å andra sidan den livsstil som sägs höra framtiden till. För Engstrand blir intersektionalitetsperspektivet i studien av affärstidsdebatten en hjälp för att komma bort från en förenklande diskussion om motstridiga intressen och istället inrikta analysen på hur två sociala positioner – konsumenten respektive den handelsarbetande – konstrueras i diskurser om fri arbetstid respektive arbetstidsreglering. Genom att i sin studie lyfta fram en diskursiv kamp undviker Engstrand att upprepa förtryckskategorier om och om igen, för att istället mer förutsättningslöst frilägga sociala skiljelinjer. Mot de (förutsatt kvinnliga) handelsarbetandes rätt till fritid och familjeliv ställdes konstruktionen av förvävsarbetande kvinnors villkor och behov. Den förespråkade lösningen på konflikten kunde, visar Engstrand, stå att finna i en tredje social dimension: ålder. Man kunde, närmare bestämt, rekrytera ungdom för arbete på obekväma tider.

Historiska studiers relevans för intersektionalitetsperspektivet

Maria Vallström eftersträvar i sin studie av skillnadsskapande processer i skogsarbetarbyar att förhålla sig öppet till kategorier och till subjektiveringsprocesser som inte begränsas till de vanliga kategorierna kön, klass och etnicitet. För historikern gäller det dessutom, framhåller hon, att inte utgå från nutida definitioner av exempelvis genus, klass eller etnicitet i studier av förflutna sammanhang. Det är just här som den historiska studien har potential: den kan bidra med en kritisk distans som destabiliserar de kategoriseringar som utgör utgångspunkterna för dagens identitetspolitik. Istället framträder maktdimensioners samspel och föränderlighet över tid och det specifika i kontexterna. Härmed belyses, vilket diskuteras närmare i Fiebranz artikel, åtskiljandets betydelse i den historiska situationen liksom dess roll i förändringsprocesser.

Intersektionalitetsbegreppet kan här bidra till teoretiseringen av relationen mellan åtskiljande och makt: Vilka grunder för skillnad kan vi se, hur förändras detta i tid och rum och vilka konsekvenser har det fått? Fiebranz studie av norrländskt skogsbygdsliv på 1940-talet utgör ett exempel på en sådan studie där tid och rum är centralt. Fiebranz pekar på hur skillnad och hierarki markeras mellan försörjare och försörjd, liksom mellan rationalitet och efterblivenhet. Hon analyserar ett skillnadsskapande där plats, generation, social position, kön och utbildningsnivå utgör meningsbärande kategoriseringar som organiseras kring en tidsmässig dikotomi modernitet/efterblivenhet.

För att ta forskningen om intersektionalitet vidare såväl teoretiskt som metodologiskt krävs att empiriska studier genomförs, presenteras och diskuteras. Historievetenskapen är viktig här, då dess fokus på föränderlighet över tid och kontextbundna förklaringar ger perspektiv på och destabiliserar alla försök att behandla kategorier som fasta, transhistoriska och självklara. I arbetet med historiskt specifika sammanhang kan de kategoriserande processernas komplexitet och föränderlighet blottläggas, och de subjektspositioner som skapas genom dessa maktfyllda processer analyseras.

Historiska studier visar att de identitetskategorier vi talar om idag har definierats på olika sätt, dvs. rymt andra dimensioner och redan glömda bestämmingar, samtidigt som det naturligtvis också funnits sega och kontinuerliga strukturer. Vallström identifierar t.ex. det reflexiva och medvetna identitetsbygget som någonting som särskilt utmärker vår samtid men ofta saknas i det förflutna, vilket historikern måste beakta. Ett intersektionellt perspektiv kan hjälpa oss att bättre förstå oväntade representationer och självförståelser, via ett synsätt enligt vilket maktens former skiftar vikt och fokus med de historiska sammanhangen, exempelvis då betydelse av kvinnlighet eller manlighet förskjuts av sexualitet, ålder, etnicitet eller klass.

Inte minst i Vallströms artikel ges tydliga exempel på detta, då betydelser av kön underordnas i stereotypen om den hårt arbetande finnen (som kan vara man eller kvinna). I hennes studie tematiseras även intersektionen mellan kön och funktionshinder, då intervjupersoner berättar om kvinnor som utfört skogsarbete som ersättare för en skadad, kortvuxen eller ålderstigen make utan att detta framstår som särskilt anmärkningsvärt eller oförenligt med kvinnlighet. Vallström finner också att språkkunnighet kunde vara en viktigare förutsättning för inkludering än de socioekonomiska omständigheterna. Den intersektionella analysen måste alltså vara en process där sammanhangen gradvis framträder genom att tolkningar hela tiden utmanas, utvecklas och revideras.²⁸

Artiklarna i detta nummer av *Scandia* illustrerar hur empiriska historiska studier kan belysa kategoriseringar som tillfälliga och föränderliga effekter av – snarare än upphovet till – skillnadsskapande historiska processer. Värderingen av positioneringars inbördes tyngd och deras sociala och ekonomiska konsekvenser måste vara en empirisk fråga. Allteftersom bör vi sedan kunna identifiera kontinuiteter och upptäcka mönster kring de sammanhang där vissa intersektionella positioner tenderar att generera underordning eller marginalisering, eller kanske tvärtom öppningar och möjligheter.

Intersektionalitet och muntlig historia

Med ett intersektionellt perspektiv kan historikern analysera normer och diskursiva utsagor i de olika former av textmaterial som vi arbetar med. Men sökljuset kan också riktas i större utsträckning mot hur normer och positioner levs och motstås av subjekten. Fiebranz och Vallström arbetar med muntliga metoder och källor, och deras arbeten illustrerar intersektionalitetsperspektivets fruktbarhet för sådana studier. De visar hur etnicitet, klass och genus levs subjektivt i de historiska sammanhangen, och analyserar sociala in- och exkluderingsprocesser som samtidigt institutionella och som föremål för individers subjektiva handlingar. Härigenom använder författarna intersektionalitet för att fördjupa förståelsen av hur historiska förändringsprocesser levs, och av det historiska subjektets sammansatta och kontextbundna identitetsformering. Detta resulterar i ingående analyser av föränderliga subjektiveringsprocesser. Härmed kan forskningen närma sig de komplexa sätt på vilka människor förhåller sig till diskurser om skillnad och normerande tillskrivningar, hur de internaliserar, omvandlar eller utmanar dessa i sina egna identifikationsprocesser – vilket är centralt för en emancipatorisk forskningsansats.²⁹

Muntlig historia ger här möjligheter att utforska människors subjektiva självförståelser och därmed öppna för frågor och diskussioner som annars hämmas av en begränsad tillgång på bevarat skriftligt källmaterial. Muntlig

historia kan ge människor en slags möjlighet att "tala tillbaka" i relation till de kategoriseringar och homogeniserande och förenklande gruppidentiteter som de ofta placeras i (även av forskarna). Här kan vi höra olika röster och, med Vallströms ord, "fånga spelet mellan position och identifikation", dvs. både fånga uttryck för strukturellt förtryck och öppningar för motstånd och alternativa skillnader.³⁰ Det handlar om hur människor gör sig själva i relation till kategoriseringar, men också potentiellt bortom dessa och på oväntade sätt. Utifrån en syn på kategoriseringar som dynamiska och rörliga betraktas människors egen reflexivitet och deras egna förhållningssätt som någonting som påverkar de kategorier de tillskrivs, eftersom dessa inte är fasta utan ständigt under om- och återskapande i en specifik tids- och rumsbunden kontext.

De intersektionella utgångspunkterna förutsätter således lyhörighet. Vallström menar att de livsberättelser hon samlade in motstod hennes frågor om hur det är att vara finsk eller att vara kvinna. Det uppfattades t.ex. som problematiskt att kvinnor tog över sina mäns arbeten vid sjukdom. Och medan vissa inslag i stereotypen om "finnen" bejakades motstods andra. Resultaten av hennes studie understryker därmed vikten av att inte begränsa sig till de vanliga kategorierna kön, klass och etnicitet, samt att undvika att reproducera dessa som avvikelser.

Intersektionalitet som förhållningssätt

Behövs begreppet intersektionalitet överhuvudtaget? Är det i själva verket ett slags "kejsarens nya kläder", ett buzz word som beskriver en hållning som egentligen kan anses utgöra en självklarhet i en poststrukturalistiskt inspirerad, kritisk forskning?³¹ Det kommer att vara upp till bevis under de närmaste åren, då de studier som avslutas ska demonstrera begreppets empiriska fruktbarhet. Men det handlar också om det behov av teoretisk och metodologisk precisering och vidareutveckling som jag diskuterat i denna artikel.

I sin nuvarande form kan intersektionalitet knappast sägas vara en utvecklad och sammanhållen teoretisk modell användbar för att utforma konkreta hypoteser för empirisk prövning. Inte heller kan begreppet påstås vara förbundet med någon specifik metodologi. Och det erbjuder, som Martha Giménez påpekat, inte i sig själv några förklaringar till ojämlikheternas upphov eller till hur de återskapas över tid. Liksom det inte garanterar att "allt" har beaktats.³²

Det är alltså fortfarande upp till den enskilde forskaren att vända och vrida, läsa och läsa om, ja kort sagt att gå igenom forskningsprocessens alla tvivel och vedermodor. Jag skulle vilja säga att intersektionalitet framförallt är ett perspektiv eller ett förhållningssätt som utgår från ett konstaterande av det omöjliga i att renodla kategorier för att studera en maktposition i taget. Ett sådant intersektionellt förhållningssätt kan forskaren inspireras av och ta sin

utgångspunkt i, det mer specifika innehållet får hon dock utforma själv. Vilka maktdimensioner som är relevanta och på vilket sätt dessa hänger samman är avvägningar som forskaren själv måste göra i relation till ett empiriskt material och ett konkret sammanhang.

Den betydelse som intersektionalitet får som forskningsperspektiv är beroende av att empiriska studier kan påvisa dess fruktbarhet för att ge oss ny kunskap genom att generera bättre, mer komplexa, förståelser för historiska, sociala och kulturella sammanhang. Om intersektionalitetsforskningen ska kunna göra anspråk på att erbjuda teoretiseringar av identitet som inte endast i ord utan också i själva forskningspraktiken och i relation till materialet går bortom de fasta kategoriseringarna, bör man vidareutveckla verktygen i syfte att undkomma "tilläggs tyranni" och istället blottlägga positioneringars sammanvävda samtidighet.

Intersektionalitetsbegreppet kan dock få oss att ställa fler frågor. Utgångspunkten är bred, men i den enskilda studien måste forskaren också göra en uppsättning specifika val. Precis som tidigare står vi i slutändan med resultat som är möjliga att ifrågasätta, material som kan läsas om och tolkas på andra sätt utifrån andra perspektiv, och en forskningsprocess som aldrig är fullkomligt avslutad och färdig. Men för historikern kan intersektionalitet utgöra en väg till fördjupade förståelser av de historiska sammanhangens komplexitet, och påminna om vikten av att undvika att determinera olika positioneringars inbördes ordning eller relationer, för att istället behandla dem som empiriska och historiska frågor, omöjliga att nagla fast "en gång för alla".

Intersectionality and history

This article introduces the key debates that surround the discipline of intersectional studies, and also serves as an introduction to the articles by Maria Vallström, Rosemarie Fiebranz, and Åsa-Karin Engstrand published in this number of *Scandia*. I outline the emergence of intersectionality as an approach, and shed light on the occasionally critical discussions of the term, as well as outlining the challenges I believe intersectionality research will face in future.

I argue in this article that intersectionality can offer historians a way to obtain a far greater understanding of the full complexities of a historical context, while it serves as a reminder of the importance of resisting the urge to decide the ordering of the various categorical distinctions or their relationships.

By the same token, I underline the relevance of the historical perspective and historical studies to advances in intersectional research, both theoretical and methodological. As the three contributions published here illustrate, empirical historical studies can show how the complexity of a historical context transcends predefined, clearly distinguished categories, thereby revealing the

categories' reductive failings. I argue that the changeable and context-bound dimensions of power are displayed in the study of past contexts. I also discuss, drawing on the articles, the opportunities presented by Oral history to study how subject positions and historical processes of change are lived, experienced, and resisted.

Key words: intersectionality, historical method, Oral history, methodological development, theoretical development, feminist theory, post-structuralism

Noter

- 1 Kimberlé Crenshaw, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex", University of Chicago Legal Forum (1989), 129:139–67.
- 2 Temanummer om intersektionalitet har förekommit i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:2–3, *Kvinder, køn & forskning* 2006:2–3, samt *European Journal of Women's Studies* 2006:3.
- 3 Begreppet intersektionalitet introducerades i ett svenskt forskningssammanhang genom Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari, "Introduktion – Maktens (o)lika förklådnader", i *Maktens (o)lika förklådnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, (red.) Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari, Stockholm 2002, s. 23–25; samt av Nina Lykke, "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:1.
- 4 Ulrika Holgersson, *Populärkulturen och klassambället. Arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*, Stockholm 2005; Yulia Gradszkova, *Soviet People with Female Bodies: Performing Beauty and Maternity in Soviet Russia in the Mid 1930–1960s*, Stockholm 2007; Angerd Eilard, *Modern, svensk och jämställd. Om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962–2007*, Malmö 2008; Hanna Hallgren, *När lesbiska blev kvinnor. Lesbiskfeministiska kvinnors diskursproduktion rörande kön, sexualitet, kropp och identitet under 1970- och 1980-talen i Sverige*, Göteborg 2008; Laura Palosuo, *Yellow Stars and Trouser Inspections: Jewish Testimonies from Hungary, 1920–1945*, Uppsala 2008; Helena Tolvhed, *Nationen på spel. Kropp, kön och svenskskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948–1972*, Umeå 2008.
- 5 Joan W. Scott, "Experience", i *Feminists Theorize the Political*, (red.) Judith Butler och Joan W. Scott, New York 1992, s. 24–27, 33, 34.
- 6 Avtar Brah och Ann Phoenix, "Ain't I A Woman? Revisiting Intersectionality", *Journal of International Women's Studies*, vol. 5, nr 3 2004.
- 7 För diskussioner om marxistisk feminism och tänkandet kring klass och kön, se t.ex. Hillevi Ganetz, Evy Gunnarsson och Anita Göransson, *Feminism och marxism. En förälskelse med förbinder*, Stockholm 1986; Eva Schmitz, *Systemskap som politisk handling. Kvinnors organisering i Sverige 1968 till 1982*, Lund 2007; Sofie Tornhill och Helena Tolvhed, "Samhällsordningens subjekt och horisonter – om vänstern och feminismen som kritik och politik", *Fronesis* nr 25–26 2008, temanummer "Feminismen och vänstern".
- 8 bell hooks, *Ain't I a Woman. Black Women and Feminism*, Boston, MA 1981; Kimberlé Crenshaw, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color", i *The Public Nature of Private Violence. The Discovery of Domestic Abuse*, (red.) Martha Albertson Fineman och Rixanne Mykitiuk, New York 1994; Patricia Hill-Collins, "Toward a New Vision: Race, Class, and Gender as Categories of Analysis and Connection", i *The Meaning of Difference*, (red.) Karen E. Rosenblum och Toni-Michelle C. Travis, New York 1996; Patricia Hill-Collins, "It's all in the Family. Intersections of Gender, Race

- and Nation”, i *Decentering the Center. Philosophy for a Multicultural, Postcolonial and Feminist World*, (red.) Uma Narayan och Sandra Harding, Bloomington 2000, s. 156–176. För en översikt över forskningsläget, se Brah och Phoenix. För en översikt som även innefattar det svenska forskningsläget kring intersektionalitet, se Tolvhed 2008, s. 55–57.
- 9 Floya Anthias och Nira Yuval-Davis, *Racialized Boundaries. Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle*, London 1992; Anne McClintock, *Imperial Leather. Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, London 1995; Nira Yuval-Davis, *Gender and Nation*, London 1997. Se även Annette Warring, *Tyskerpiger. Under besettelse og retsopgør*, Köpenhamn 1994. Den feministiska kritiken av nation och nationalism introducerades i svensk historieforskning av Monika Edgren, ”Nationalism och genus. Kunskapssyn och politik”, *Historisk Tidskrift* 1996:2, s. 233–254.
- 10 Paulina de los Reyes och Lena Martinsson, ”Olikhetens paradigm”, i *Olikhetens paradigm – intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetskapande*, (red.) Paulina de los Reyes och Lena Martinsson, Lund 2005, s. 11.
- 11 Paulina de los Reyes, ”Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering”, i *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* SOU 2005:41, *Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*, (red.) Paulina de los Reyes och Masoud Kamali, Stockholm 2005, s. 248.
- 12 Monika Edgren, ”Antidiskrimineringens dilemma. Representationer i Kommunalarbetsbetarna 2003–2004”, i *Arbetslivets (o)synliga murar*, (red.) Paulina de los Reyes, SOU 2006:59, *Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*, Stockholm 2006, s. 175.
- 13 Nash, J.C., ”Re-Thinking Intersectionality”, *Feminist Review*, vol. 89 2008, s. 5.
- 14 Nash, s. 1.
- 15 Nash, s. 3, 6–9.
- 16 Nash, s. 5, 10.
- 17 Judith Butler, *Gender Trouble*, New York 1990, s. 143. Se även Maria Carbin och Sofie Tornhill, ”Intersektionalitet – ett oanvändbart begrepp?”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2004:3.
- 18 Tolvhed, s. 57.
- 19 Donna J. Haraway, *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*, New York 1991. Jfr. även diskussion om Haraway i Christina Jansson, *Maktfyllda möten i medicinska rum. Debatt, kunskap och praktik i svensk förlossningsvård 1960–1985*, Lund 2008, s. 16.
- 20 ”Intervju med Beverly Skeggs: Skapandet av klass och kön genom visualiseringen av moraliska subjekt”, *Fronesis* nr 25–26 2008. I ett svenskt sammanhang har kritik mot tendenser att förutsätta ontologisk likhet mellan kategorier framförts i Kerstin Sandell och Diana Mulinari, ”Feministiska reflektioner över kön som kategori”, i *Feministiska interventioner. Berättelser om och från en annan värld*, (red.) Sandell och Mulinari, Stockholm 2006, s. 134–135. Se även debatten om identitetspolitik mellan Nancy Fraser och Judith Butler: Nancy Fraser, ”From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a ‘Post-Socialist’ Age”, *New Left Review*, nr 212 1995, s. 68–93; Judith Butler, ”Merely Cultural”, *New Left Review* nr 227 1998, s. 45–53; Nancy Fraser, ”Heterosexism, Misrecognition and Capitalism: A Response to Judith Butler”, *New Left Review* nr 227 1998, s. 140–149.
- 21 Nira Yuval-Davis, ”Intersectionality and Feminist Politics”, i *European Journal of Women’s Studies* 13 (3) 2006, s. 201.
- 22 Yuval-Davis, s. 203.
- 23 Yuval-Davis, s. 200.
- 24 Nash, s. 13; Yuval-Davis, s. 205.
- 25 Jasbir K. Puar, *Terrorist Assemblages. Homonationalism in Queer Times*, Durham 2007, s. 212. Liknande invändningar mot benämningen intersektionalitet framförs i Carbin och Tornhill 2004.
- 26 Hill-Collins 2000, s. 156–176.

- 27 Jag menar att de kroppar som representeras i text och bild i veckopressens rapportering från olympiska spel 1948–1972 konstrueras som samtidigt könade, heterosexuella och svenska. Dessa aspekter förutsätter varandra och sammantaget utgör de en förutsättning för kulturell inkludering i ett nationellt "vi".
- 28 Tolvhed, s. 305.
- 29 Izabela Dahl och Malin Thor, "Oral History, Constructions and Deconstructions of Narratives: Intersections of Class, Gender, Locality, Nation and Religion in Narratives from a Jewish Woman in Sweden", *Enquire* 2009:3. Dahl och Thor analyserar sina intervjuer med en polskjudisk kvinna ur ett intersektionellt perspektiv. Kvinnan berättar om sitt liv efter det att hon kom till Sverige 1945. Författarna för en diskussion om hur hon positionerar sig själv och andra, där nation, religion, etnicitet, genus och klass framträder som dynamiskt samspelande grunder för en föränderlig identifikation. För Dahl och Thor är intersektionalitet en möjlig väg för att fördjupa diskussionen om identitetsskapande processer, inte minst med avseende på hur marginaliserade individer och grupper förhandlar sin identitet.
- 30 Vallström.
- 31 Jfr. Edgren 2006, s. 181.
- 32 Marta Gimenez, "Teori eller mantra? En kritisk granskning av intersektionalitetsperspektivet", *Socialistisk debatt* 2005:1, s. 53–72.